До спеціалізованої вченої ради
Національної академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора юридичних наук, доцента Онищука Ігоря Ігоровича
на дисертацію Богданевич Тетяни Станіславівни на тему:
«Офіційне тлумачення Основного Закону Конституційним Судом України» подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право.

Актуальність теми дисертаційної роботи. Виконана дисертація Богданевич Тетяни Станіславівни на тему: «Офіційне тлумачення Основного Закону Конституційним Судом України» має значення як для розвитку та вдосконалення правової доктрини, для подальшого розвитку теорії та практики науки конституційного права та практики державотворення, так і для вдосконалення практичних аспектів реалізації реформування системи судочинства відповідно до міжнародних стандартів. Сучасні процеси державотворення та правотворчості в Україні супроводжуються перманентним конституційним реформуванням, зокрема в частині правосуддя, а отже вимагають від науки конституційного права відповідних досліджень з метою пошуку оптимальної моделі побудови України як демократичної, соціальної та правової держави.

Після здобуття Україною незалежності в 1991 році вдалося розпочати формування спеціалізованого органу правового захисту Конституції України - Конституційного Суду України. 3 липня 1992 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Конституційний Суд України», який визначив порядок формування і основні функції цього органу конституційної юстиції незалежної України.

Після прийняття нині чинної Конституції України від 28 червня 1996 р., що чітко визначила систему правового захисту Основного Закону, було прийнято новий Закон України «Про Конституційний Суд України», який і

поклав початок реальної діяльності цього єдиного органу конституційної юстиції в Україні. Тобто відлік правового захисту Конституції України (у його вузькому розумінні) слід вести з 1996 року, коли було сформовано реально діючий Конституційний Суд України.

За роки своєї діяльності (1996-2019) Конституційний Суд України став одним із найважливіших Інститутів правової держави, формування якої проголошує Конституція України. Його рішення і висновки сприяли ефективному правовому захисту Основного Закону, вдосконаленню правових механізмів реалізації та гарантування основних конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Прийняття Конституції України стало основним здобутком першого періоду і, одночасно, точкою відліку другого періоду розвитку українського конституціоналізму.

Отже, сьогодні Україна знаходиться саме на такому етапі розвитку, коли фрагментарні або поодинокі зміни Основного Закону та нормативно-правових актів не в змозі задовольнити потреби суспільства та вирішити наявні в державі проблеми, до яких необхідно підходити комплексно.

Цінність Конституції України слід розглядати з позиції важливості для держави та її громадян. Для Української держави важливими є положення, які закріплюють її суверенність, незалежність, демократичність, соціальне спрямування і верховенство права.

Таким чином, сьогоденні реалії судової реформи в Україні мають певні позитивні зрушення, але говорити про результати ще зарано. Потрібно вирішити низку неврегульованих питань і зробити це на засадах справедливості, неупередженості. І тільки через декілька років ми зможемо відчути результат цієї реформи, оскільки система, яка діяла більше 20 років, надійно закріпила свої позиції, і для того, щоб якісно змінити судову систему необхідно чимало часу.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалося відповідно до Стратегії реформування судоустрою,

судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р., Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VIII, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС від 16 березня 2015 р. № 275. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 19 від 27 вересня 2016 р.), уточнено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 17 від 30 жовтня 2018 р.) та включено Національною академією правових наук України до Переліку тем дисертаційних досліджень (реєстр. № 103, 2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, їх новизни та достовірності.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи є достатнім.

Завдання дисертаційної роботи були вирішені Богданевич Тетяною Станіславівною у відповідних розділах та підрозділах, що дозволяє зробити висновок про досягнення здобувачем поставленої мети – здійснити комплексний аналіз практики офіційного тлумачення Конституції України та розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правоінтерпретаційної роботи Конституційного Суду України.

Об'єктом дослідження автором визначив офіційне тлумачення Основного Закону України як вид юридичної діяльності органу конституційної юрисдикції.

Предмет дослідження Богданевич Т. С. визначила конституційно-правові аспекти, пов'язані з офіційним тлумаченням Основного Закону України Конституційним Судом України.

Обрані об'єкт та предмет дослідження обумовили підходи автора до визначення наукової новизни одержаних результатів, що полягає в обґрунтуванні окремих нових теоретичних положень, висновків та науково-практичних рекомендацій щодо проблем конституційно-правового і законодавчого регулювання здійснення офіційного тлумачення Основного Закону України Конституційним Судом України.

Заслуговує на увагу положення, щодо авторської дефініції сформульовано авторську дефініцію «тлумачення Конституції України Конституційним Судом України», під якою розуміють тривалий, послідовний процес, у рамках якого за допомогою різних способів здійснюється інтелектуально-пізнавальна діяльність Конституційного Суду України із з'ясування та офіційного роз'яснення дійсного змісту Конституції України та її положень, що здійснюється на вимогу уповноважених суб'єктів звернення та за чітко визначеною процедурою, передбачає наявність результату у вигляді офіційного акта тлумачення Конституційного Суду України (с.40).

На високому фаховому рівні розкрито характерні основні ознаки юридичного процесу та його різновиду — конституційного. Зокрема, автором висвітлено процес тлумачення Конституції України Конституційним Судом України. Авторка розкриває процес тлумачення через систему взаємопов'язаних дій уповноважених суб'єктів, що знаходить вияв у здійсненні операцій з вирішення юридичної справи — інтерпретації Конституції України, результат якої закріплюється у відповідному правовому акті Конституційного Суду України.

Сформульовані в дисертації та публікаціях здобувача наукові положення, висновки та рекомендації, спрямовані на вирішення поставленої мети і розв'язання зумовлених нею задач, в цілому є обґрунтованими та переконливими. Їх теоретичний фундамент становлять наукові положення та здобутки, одержані як вітчизняними так і міжнародними вченими у різних галузях правових знань, зокрема теорії права, конституційного права та інших галузей права, перелік джерел який наведений у списку використаних джерел.

Зауважимо, що дисертантка використовує не лише вітчизняне законодавство та наукові праці вітчизняних авторів, а й зарубіжне законодавство та праці зарубіжних авторів.

Практичне значення дисертації Богданевич Т. С. полягає у тому, що сформульовані в роботі положення та пропозиції є внеском у розвиток теорії конституційного права, що поглиблюють уявлення про здійснення правоінтерпретаційної діяльності Конституційним Судом України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки і пропозиції впроваджено та може бути використано в правотворчості як матеріал для підготовки пропозицій щодо змін та доповнень до конституційного законодавства України в частині подолання правових колізій та удосконалення інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України, підготовки відповідних проектів законодавчих актів тощо; в правозастосовній діяльності як рекомендації щодо практики процесу тлумачення Конституції України органами публічної влади; в науково-дослідній сфері для подальшої розробки загальнотеоретичних та практичних проблем правотлумачної діяльності Конституційного Суду України, а також при розробці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій наукових установ; в освітньому процесі - положення та висновки дисертації можуть бути використані під час розробки навчальних програм, тематичних планів, планів семінарських занять, при підготовці підручників, навчальних і навчально-методичних посібників та викладанні навчальних дисциплін з конституційного права, теорії держави та права, порівняльного правознавства.

До найбільш вагомих наукових положень, що характеризуються новизною або її елементами, слід віднести такі:

– обгрунтовано доцільність поділу способів тлумачення Конституції України на дві групи: основні (граматичний (філологічний), логічний, системний, історико-політичний, телеологічний (цільовий)); допоміжні (спеціально-юридичний, функціональний, еволюційний, конформний);

вдосконалено:

– ознаки процесу тлумачення Конституції України Конституційним Судом України: є різновидом конституційного процесу; має динамічний характер; регламентований; здійснюється на вимогу законодавчо уповноважених суб'єктів; внутрішньо структурований, маючи процедурну сутність, поділяється на окремі, відносно самостійні стадії; вирізняється тривалістю та послідовністю; є системою послідовних інтелектуально-вольових процесуальних дій уповноважених суб'єктів; спрямований на з'ясування змісту Конституції України та його роз'яснення іншим суб'єктам; метою є правильна й ідентична реалізація положень Конституції України; передбачає наявність конкретного результату, який закріплюється у відповідному правовому (інтерпретаційному) акті Конституційного Суду України;

– характеристику стадій процесу тлумачення Конституції України Конституційним Судом України, які пропонується поділяти на основні (прийняття та перевірка звернення до КСУ; вивчення звернень і підготовка попереднього висновку; відкриття чи відмова у відкритті конституційного провадження; розгляд справи у Суді; прийняття й оприлюднення рішення КСУ) та допоміжні (роз'яснення порядку виконання рішення, висновку);

– вимоги до кандидатів на посаду суддів Конституційного Суду України, які б передбачали ценз проживання на території України не менше 20 років перед призначенням. Вимога безперервності проживання не повинна застосовуватися, якщо кандидат певний період навчався чи працював за фахом за кордоном;

набули подальшого розвитку:

– аргументи на користь того, що правоінтерпретаційна діяльність є самостійним різновидом юридичної діяльності, оскільки здійснюється із метою розкриття змісту конституційно-правової норми органом конституційної юрисдикції;

– використання герменевтичного та діяльнісного методологічних підходів у процесі офіційного тлумачення Конституції України Конституційним Судом України;

– взаємозв'язок категорій «процес», «процедура», «провадження», «стадія», серед яких перша є найбільш об'ємним за своєю природою поняттям; наукові підходи щодо структури процесу офіційного тлумачення Конституції України Конституційним Судом України;

– наукові положення про конституційне провадження у справі про тлумачення Конституції України, у рамках якого можуть здійснюватися різні процедури, що визначають зміст діяльності уповноважених суб'єктів, спрямовані на результат вирішення справи й у своїй сукупності забезпечують досягнення конкретного результату в справі;

– положення щодо удосконалення конкурсної процедури відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України шляхом вироблення критеріїв та методик перевірки професійної особистої та соціальної компетентності; доцільність створення окремого розділу, присвяченого практиці ЄСПЛ, у Каталозі правових позицій Конституційного Суду України для удосконалення навичок роботи з джерелами прецедентного права.

Оцінка змісту дисертації. Обґрунтованою з наукової позиції є архітектоніка рецензованої наукової праці, якою обумовлена повнота і всебічність розкриття автором предмету дослідження. Дисертаційна праця є логічно обґрунтованою та відповідає завданням, об'єкту та предмету дослідження.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У розділі 1 дисертації *«Теоретико-методологічні основи наукового осмислення тлумачення Конституції України»* здобувач акцентує увагу на тому, що потреба конституційного тлумачення зумовлена виникненням у суб'єктів права неадекватного розуміння конституційних норм, яке може призвести до юридичних конфліктів і порушення єдності конституційної практики (с.19).

Заслуговує на підтримку позиція автора, що здійснюючи офіційне тлумачення, у тому числі й тлумачення Конституції України, уповноважені

суб'єкти виконують низку розумових операцій, у рамках яких вони мислять, аналізують, зіставляють, узагальнюють особливості норми, яка тлумачиться. Тому інтерпретація здебільшого полягає в обґрунтуванні підсумкової правової позиції, її доведенні. Розкриття смислу правових положень може відбуватись у різних формах (аналіз правил мови, системних зв'язків, закономірностей їх функціонування, історичного походження тощо), що вимагає від інтерпретатора наявності необхідних юридичних знань (с.20).

Авторка переконливо довела, що правотлумачна діяльність охоплює два взаємопов'язаних етапи: з'ясування (розкриття змісту правових норм «для себе») і роз'яснення (розкриття змісту правових норм «для інших»). Якщо перший етап охоплює діяльність інтерпретатора щодо осмислення сутності норми права, не виходячи при цьому за межі його свідомості, то другий етап має зовнішній вираз і спрямований на усунення неясності та правильне застосування норми, що тлумачиться (с. 28).

Заслуговує підтримки позиція автора, що офіційне тлумачення включає два взаємопов'язані елементи — з'ясування і роз'яснення, хоча інколи тлумачення може включати лише з'ясування. Проте, говорячи про тлумачення Конституції України Конституційним Судом України, така діяльність включає і з'ясування, і роз'яснення. При цьому з'ясування, яке характеризує його гносеологічну природу та спрямоване на пізнання права в цілому, є процесом мислення суддів, у ході якого вони застосовують різні способи і прийоми, які забезпечують їхню пізнавальну діяльність. З'ясування є внутрішнім розумовим процесом, що не виходить за межі свідомості, характеризує інтелектуальну сторону тлумачення Конституції. Здійснюючи логічні операції у ході з'ясування, Конституційний Суд України розкривається зміст норми Конституції України. У процесі роз'яснення об'єктивуються результати пізнавальної діяльності, що виражається у зовнішній письмовій формі — рішенні Конституційного Суду України (с.30).

На думку офіційного опонента, дисертантом достатньо обґрунтовано, що офіційне тлумачення Конституції України спрямоване на усунення неясностей,

однакове розуміння та правильне застосування норм Конституції, що тлумачаться (с.36).

Високим ступенем наукової цінності наділені авторські ознаки процесу тлумачення Конституції України Конституційним Судом України, зокрема: тлумачення є тривалим, послідовним процесом; є творчим процесом, у рамках якого здійснюється інтелектуально-пізнавальна діяльність; охоплює юридичну діяльність зі з'ясування і роз'яснення змісту Конституції та її положень; передбачає застосування різних способів і прийомів, які є інструментами пізнання; являє собою систему взаємопов'язаних дій уповноважених суб'єктів як з боку суб'єктів звернення, так і законодавчо уповноваженого суб'єкта — Конституційного Суду України; має цільовий характер, виходить з потреб усунення невизначеності розуміння Конституції України та забезпечення належного її застосування; здійснюється з дотриманням законодавчо встановлених вимог та процедур; передбачає наявність результату у вигляді офіційного акта тлумачення Конституційного Суду України; інтерпретаційний акт Конституційного Суду України є офіційним, обов'язковим, однак він не має юридичної сили Основного Закону держави і діє в єдності з Конституцією України та її нормами (с.39-40).

У розділі 2 «*Конституційно-правові засади тлумачення Конституції України Конституційним Судом України*» автором подано власне бачення низки доктринальних проблем офіційного тлумачення Конституційним Судом України.

Підтримується авторська позиція стосовно права офіційно тлумачити Конституцію України саме незалежному органу конституційної юрисдикції — Конституційному Суду України — виходячи із необхідності надання офіційному тлумаченню суто юридичного, а не політичного характеру (с.63).

Актуальною є пропозиція внесення доповнень до ст. 147 Конституції України і доповнення її положенням, що відображає особливий статус органу — «Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні» (с.67).

На окрему увагу заслуговує позиція здобувача щодо питання процедур здійснення повноважень КСУ, у тому числі й щодо здійснення тлумачення Конституції України, регулюється Законом України «Про Конституційний Суд України» та Регламентом Конституційного Суду України. І якщо зазначеним Законом регулюються основні засади діяльності КСУ, то всі особливості конституційних проваджень деталізуються саме у Регламенті КСУ, який не є законодавчим актом. Відповідно, затвердження важливого для діяльності КСУ нормативно-правового акта Постановою КСУ суперечить ст. 153 Конституції України. Автором пропонується вжити заходів для надання Регламенту КСУ статусу законодавчого акта (с.69).

Доцільним, з точки зору теорії та практики конституційної юстиції є розкриття в положеннях нового ЗУ «Про Конституційний Суд України» структури, організації роботи, проведення добору суддів КСУ, що покликане сприяти вдосконаленню та доступності конституційної юстиції (с.71). В цьому контексті актуальним є питання незалежності суддів КСУ. Зокрема, судді мають рівні можливості обиратись на адміністративні посади КСУ (частини 4–5 ст. 33, ч. 2 ст. 34, статті 36–37 Закону та ін.), у ході конституційного провадження із тлумачення Конституції України чи її окремих положень мають рівну можливість виступати та ставити питання на засіданнях Великої палати й Сенату (п. 6 ч. 4 ст. 53, п. 4 ч. 4 ст. 54, п. 1 ч. 5 ст. 57 Регламенту та ін.) та викладати свої думки з питань, що обговорюються, вносити пропозиції, поправки до проекту акта Суду (ч. 8 ст. 53, ч. 9 ст. 55 Регламенту та ін.) (с.75).

Доцільною видається пропозиція автора законодавчо передбачити ценз проживання як вимогу до кандидата на посаду судді КСУ. Враховуючи рівень питань, які уповноважені вирішувати судді КСУ, вона повинна передбачати проживання на території України не менше 20 років перед призначенням. Водночас вимога безперервності проживання не повинна застосовуватися, якщо кандидат певний період навчався чи працював за фахом за кордоном (с.84).

Доволі слушним офіційному опоненту видається висновок здобувача стосовно вагомості Постанови КСУ «Про утворення сенатів Конституційного Суду України» від 29 березня 2018 р. № 2-пс/2018 і «Про утворення колегій суддів Конституційного Суду України та затвердження їх персонального складу» від 29 березня 2018 р. № 3-пс/2018., що дозволило сформувати нову законодавчо встановлену внутрішню структуру КСУ та забезпечити виконання покладених на нього функцій і завдань (с.89).

Позитивним є пропозиція застосування в право інтерпретаційній діяльності КСУ конформного способу тлумачення Основного Закону, який полягає у виборі компромісного варіанта інтерпретації конституційних норм, за яким навіть у разі виявлення неконституційності положень правового акта, що є предметом конституційного контролю, він визнається чинним у частині, в якій відповідає конституційним принципам і нормам.

У розділі 3 *«Процедура тлумачення Конституції України Конституційним Судом України»*

На високому фаховому рівні розкрито визначення конституційного провадження як діяльності КСУ з розгляду конкретної справи, зокрема, і щодо тлумачення Конституції України. Підкреслюється, що в рамках конституційного провадження у справі тлумачення Конституції України можуть здійснюватися різні процедури, які визначають зміст діяльності уповноважених суб'єктів та спрямовані на досягнення конкретного результату в справі (с.139). Вартою підтримки є позиція автора щодо виокремлення основних та допоміжних стадій правотлумачного процесу (с.147).

На с.148-149 розкрито дефініцію «процес тлумачення Конституції України Конституційним Судом України» як різновид конституційного процесу, який вирізняється своєю складністю, тривалістю і структурованістю, складається із відносно самостійних стадій, у рамках яких здійснюються законодавчо регламентовані, послідовні, взаємоузгоджені інтелектуально-вольові процесуальні дії уповноважених суб'єктів, спрямовані на з'ясування й роз'яснення дійсного змісту Конституції України з метою правильної та

ідентичної реалізації її положень, передбачає наявність результату у вигляді офіційного акта тлумачення Конституційного Суду України.

Водночас не вдаючись до глибинної деталізації позитивних характеристик дисертації Богданевич Тетяни Станіславівни, варто зазначити, що робота містить низку дискусійних моментів, які потребують додаткового обґрунтування та аналізу здобувачем під час проведення публічного захисту дисертації.

Серед яких, наступні:

1. На с.11 зазначено, що практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції впроваджено та може бути використано, зокрема в правотворчості як матеріал для підготовки пропозицій щодо змін та доповнень до конституційного законодавства України в частині подолання правових колізій.

Які рекомендації, на думку дисертантки, можна сформувати з метою розв'язання колізій між нормами права? Як розв'язати колізію між двома нормами права Конституції України (до прикладу «Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом» (ч. 1 ст. 57) і «Виключно законами України визначаються:1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина» (п. 1 ст. 92)), що мають однакову юридичну силу, однакову сферу дії та однакову здатність конкурувати при правозастосуванні?

2. Зі змісту підрозділу 2.1. авторкою пропонується доповнення ст. 57 Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ окремим положенням щодо передбачення права повторного звернення суб'єкта уповноваженого на конституційне подання з дотриманням законодавчо встановлених вимог.

З приводу наведеного виникає потреба у необхідності деталізувати підстави для повторного звернення суб'єкта з конституційною скаргою, а також передбачити випадки щодо усунення зловживання правом на подання

конституційної скарги щодо одного й того ж питання у разі не усунення зауважень, висловлених до такої конституційної скарги з боку Секретаріату Суду (або коли відмовлено у відкритті провадження).

3. На с.88-89 розкрито питання стосовно виконання рішень та додержання висновків КСУ (ч. 2 § 78), а також інформації про їх невиконання. Зазначені положення вказують на можливості КСУ на основі моніторингу відстежувати стан виконання його актів, а також ставити питання про відповідальність за умисне їх невиконання чи недодержання.

Втім офіційним опонентом підкреслюється недостатня деталізація даного підпункту дисертаційного дослідження, оскільки питання виконання судових рішень (не тільки КСУ) є одним з надактуальних в сучасній правовій системі України. КСУ як орган конституційної юстиції повинен створити додаткові механізми відповідальності, санкційні обмеження на рівні з іншими органами судової влади для формування та реалізації єдиної державної політики у сфері виконання судових рішень.

4. У підрозділі 2.1 на с.145-146 дисертації авторка на основі аналізу ст. 151^2 Конституції України та ст. 97 Закону України «Про Конституційний Суд України» констатувала, що виокремлення моніторингу рішень КСУ окремою стадією правотлумачного процесу є не обґрунтоване.

Якою є позиція дисертантки стосовно механізму реалізації аналітичної функції правового моніторингу, який є методом оцінювання якості та ефективності нормативно-правових актів і являє собою досить складний юридичний феномен зі своєю структурою: 1) інституційна складова; 2) «технологічний» компонент; 3) техніко-юридичний компонент? Яким чином авторка співвіднесла у дисертації такі поняття як «якість» та «ефективність» нормативно-правових актів?

5. На с.73 дисертантка зазначає, що принцип верховенства права вимагає від Конституційного Суду України при виконанні своїх завдань, зокрема й щодо тлумачення Конституції України, діяти тільки правовими методами та керуватися лише законами України.

Чи принцип верховенства права має перевагу під час правозастосування перед нормами права, встановленими законами та підзаконними нормативно-правовими актами? Якщо так, то яким чином визначається місце норм права в системі ієрархії? Можна було б вести мову про ієрархію нормативно-правових актів, але за межами правила про ієрархію нормативно-правових актів залишається принцип верховенства права, який встановлює низку норм права найвищої юридичної сили, оскільки зазначений принцип в системі ієрархії займає вищий щабель у порівнянні з іншими конституційними нормами, а також спеціальні правові норми-винятки, що встановлюються актами меншої юридичної сили відповідно до вказівки акта вищої юридичної сили.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та повністю можуть бути виправлені у подальших наукових дослідженнях дисертанта.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам (повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях; виконання вимог академічної доброчесності). Основні положення дисертації в достатньому обсязі висвітлено в наукових статтях та тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що за якісними та кількісними показниками відповідають вимогам, що висуваються до матеріалів, опублікованих за темою дисертаційної роботи.

Дисертація є актуальною, завершеною, самостійною та аргументованою, характеризується науковою новизною та має значення не лише для конституційного права, але й для розвитку судоустрою та судочинства. У рецензованій дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дисертаційної роботи.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота на тему «Офіційне тлумачення Основного Закону Конституційним Судом України» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її авторка – Богданевич Тетяна Станіславівна, за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081– право.

Офіційний опонент:
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Приватний вищий навчальний заклад
«Університет Короля Данила»
доктор юридичних наук, доцент **І. І. Онищук**

Підпис І.І. Онищука
ПОСВІДЧУЮ
Вчений секретар
ПРИВАТНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
УНІВЕРСИТЕТУ КОРОЛЯ ДАНИЛА
«___» _____ 20___ р.